

Prof. dr hab. n. med. dr h.c. Alfred Owoc

Recenzja rozprawy na stopień doktora nauk o zdrowiu

magister Anny Klak

pt. "Korzystanie z informacji dostępnych w Internecie z zakresu zdrowia i choroby przez osoby chore na alergię dróg oddechowych i astmę".

Promotor: Prof. dr hab. n. med. Bolesław Samoliński

Przedstawioną mi do oceny rozprawę przyjąłem z dużym zainteresowaniem ze względu na wysoką wartość dla zdrowia publicznego oraz kliniczną przedstawionego problemu.

Choroby alergiczne ze względu na rozpowszechnienie stanowią jedno z największych wyzwań współczesnej medycyny. W ostatniej dekadzie XX wieku liczba zachorowań na choroby alergiczne na kontynencie europejskim uległa znamiennej zwiększeniu – największy, bo dwukrotny wzrost zachorowań dotyczył atopowej astmy oskrzelowej. Szacuje się, że na astmę cierpi ponad 155 milionów osób. Astma jest także przyczyną ponad 180 tysięcy zgonów i jedną z niewielu chorób przewlekłych, której wskaźnik umieralności stale wzrasta. Świadomość szerokiego rozpowszechnienia chorób alergicznych i ich społecznego znaczenia wydaje się wzrastać nie tylko wśród lekarzy oraz w całym społeczeństwie, ale także w zespołach i instytucjach odpowiedzialnych za kreację polityki zdrowotnej. Dużym problemem jest niedodiagnozowanie chorób alergicznych, szczególnie astmy oskrzelowej, zarówno u dorosłych jak i u dzieci. Aż od 50 do 70% osób zgłaszających się z objawami chorób alergicznych ma nieustaloną diagnozę i nie otrzymuje żadnego leczenia. Przyczyny tego zjawiska mogą być różne: niewłaściwe informowanie pacjentów o ich chorobie przez lekarzy prowadzących, bagatelizowanie problemu przez samych pacjentów, trudności diagnostyczne lub ułomna diagnostyka przez lekarzy prowadzących, brak dostępu do specjalistycznej opieki medycznej. Z tych i innych powodów pacjenci często poszukują informacji na temat ich problemów zdrowotnych oraz możliwości ich leczenia samodzielnie, czyli bez pomocy lekarza. Coraz powszechniejszy dostęp do Internetu spowodował, że właśnie on stał się popularnym źródłem informacji o zdrowiu i chorobie; Internet oferuje swoim użytkownikom bardzo bogate i

zróznicowane zasoby różnych aspektów zdrowia i choroby. Jednakże informacje zdobyte w Internecie, które mogą być ważnym uzupełnieniem opieki lekarskiej i farmaceutycznej, nie mogą tej opieki zastępować. Wyzwaniem jest również rzetelność i aktualność takiej wiedzy oraz jej komunikatywność i zrozumienie. W razie wątpliwości powinny być zweryfikowane z lekarzem lub przedstawicielami innych zawodów medycznych.

Na tym tle podjęcie przez Doktorantkę badań na temat korzystania z informacji dostępnych w Internecie z zakresu zdrowia i choroby przez osoby chore na alergię dróg oddechowych i astmę jest w pełni uzasadnione, niezwykle aktualne i ważne na wielu różnych płaszczyznach.

Przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska obejmuje wyniki badań autorki zawarte w 4 publikacjach wydrukowanych w trzech czasopismach: 2 artykuły w Polish Annals of Medicine (14 punktów MNiSW), 1 artykuł w Advances in Respiratory Medicine (13 punktów w MNiSW) i 1 artykuł w Pneumonologia Alergologia Polska (13 punktów MNiSW) w latach 2016 i 2017. Łączna punktacja przywołanych pracy wynosi 54 punkty MNiSW. Publikacje te są wspólne, przy czym mgr Anna Kłak jest we wszystkich pierwszym autorem. Współautorzy prac poświadczyli, że udział Doktorantki w przygotowaniu prac był samodzielny i znaczący. Ponadto wyrazili zgodę na wykorzystanie przeprowadzonych badań przez mgr Annę Kłak w swojej pracy doktorskiej. Zatem jako Recenzent stwierdzam, że został spełniony w tym zakresie wymóg Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora – paragraf 6 ust. 5.

Cykl publikacji stanowiących pracę doktorską mgr Anny Kłak poprzedzony jest omówieniem problemów zawartych w publikacjach. Omówienie to zawiera: streszczenie w języku polskim i angielskim, wykaz skrótów, spis tabel i rycin, wstęp, cel rozprawy, metodykę, najważniejsze wyniki z podziałem na poszczególne prace, dyskusję, wnioski i piśmiennictwo.

Tytuły zamieszczonych w cyklu prac pod zbiorczym tytułem "Korzystanie z informacji dostępnych w Internecie z zakresu zdrowia i choroby przez osoby chore na alergię dróg oddechowych i astmę" są następujące:

1. Anna Kłak, Emilia Gawińska, Bolesław Samoliński, Filip Raciborski. Dr Google as the Source of health information – the results of pilot qualitative study. Pol. Ann. Med. (w druku) doi: 10.1016/j.poamed.2017.02.002
2. Anna Kłak, Filip Raciborski, Bolesław Samoliński. Patients clinically diagnosed with asthma search the Internet less often for information about the reputation of health care institutions. Pol. Ann. Med. (w druku) doi: 10.1016/j.poamed.2017.03.010
3. Anna Kłak, Filip Raciborski, Bolesław Samoliński. Searching online for health-related information by people suffering from respiratory allergy and asthma: The results of a survey

study. Adv. Respir. Med. 2017;85(2):87-96.

4. Anna Kłak, Filip Raciborski, Edyta Krzych-Fałta, Dagmara Opoczyńska-Świeżewska, Jakub Szymański, Agnieszka Lipiec, Barbara Piekarska, Adam Sybilski, Aneta Tomaszewska, Bolesław Samoliński. Persons with allergy symptoms use alternative medicine more of ten. Pneumonol. Alergol. Pol. 2016;84:251-257.

Układ prac związany jest z wymogami redakcji, w których zostały opublikowane. Wszystkie cztery prace są oryginalne.

Jako cel główny rozprawy Doktorantka przyjęła zbadanie zjawiska korzystania z Internetu do celów zdrowotnych przez pacjentów w terapii schorzeń przewlekłych na przykładzie chorób alergicznych dróg oddechowych oraz astmy. Celem badania była pogłębiona charakterystyka i omówienie zjawiska polegającego na wykorzystaniu Internetu jako źródła informacji na temat zdrowia i choroby w grupie badanej. Doktorantka wysunęła też 9 celów szczegółowych: (i) opisanie zależności między występowaniem chorób alergicznych a poszukiwaniem informacji na temat zdrowia i choroby w Internecie; (ii) poznanie opinii pacjentów na temat wiarygodności informacji publikowanych w Internecie; (iii) wskazanie jakich treści w Internecie poszukują respondenci; (iv) charakterystyka głównych motywów poszukiwania informacji na temat zdrowia w sieci; (v) wskazanie czy pacjenci weryfikują poprawność diagnozy postawionej przez lekarza i jego zaleceń; (vi) wskazanie, czy chorzy biorą aktywny udział w dyskusjach poświęconych zdrowiu na portalach społecznościowych; (vii) wykazanie zależności między poszukiwaniem informacji na temat zdrowia i choroby w Internecie a stosowaniem tzw. samoleczenia lub korzystania z medycyny alternatywnej; (viii) wykazanie, czy informacje uzyskiwane w Internecie mogą wpływać na modyfikację przez pacjenta procesu terapeutycznego; (ix) wskazanie, jak często chorzy stosują niekonwencjonalne metody leczenia chorób alergicznych.

Problematyka cyklu prac została starannie zaprojektowana. Część badawcza oparta została na czterech niezależnych badaniach prezentowanych przez Autorkę od zagadnień ogólnych do szczegółowych analiz przywołanej w celach problematyki.

Badanie pierwsze opisane w pierwszej publikacji Autorka zrealizowała techniką jakościowych, pogłębionych wywiadów indywidualnych (przebadala 20 osób w wieku 20-44 lat).

Drugie badanie miało charakter kwestionariuszowy. Grupę badaną (n=1720 osób) stanowili mieszkańcy województwa mazowieckiego w wieku 20-44 lat.

Trzecie badanie, opisane w publikacji trzeciej obejmowało analizę porównawczą dwóch niezależnych wywiadów kwestionariuszowych - badanie A i B. W badaniu A spośród 1720 kompletnie wypełnionych kwestionariuszy do analizy wylosowano 51 respondentów odpowiadających strukturą płci i wieku grupie badanej z badania B. W badaniu B grupę docelową stanowili pacjenci poradni alergologicznej Samodzielnego Publicznego Centralnego Szpitala

Klinicznego przy ul. Banacha w Warszawie chorzy na astmę i alergie dróg oddechowych w liczbie 59 osób. Kwestionariusze miały charakter autorski.

Czwarte badanie zostało przeprowadzone z wykorzystaniem wyników zgromadzonych w ramach projektu „Epidemiologia Chorób Alergicznych w Polsce (ECAP). W analizie uwzględniono pytania kwestionariuszowe dotyczące medycyny alternatywnej, które zadano 4671 osobom w wieku 20-44 lat.

Analizę statystyczną przeprowadzono z zastosowaniem adekwatnych i nowoczesnych testów. Wykonane analizy umożliwiły uzyskanie odpowiedzi na założone cele badawcze.

W pierwszej publikacji wyniki uzyskane z badania wskazują, iż głównym motywem korzystania z informacji o zdrowiu w Internecie są ciekawość, obawy związane z chorobą, potrzeba poszerzenia wiedzy i szeroki oraz szybki dostęp do sieci. Informacje poszukiwane są szczególnie w sytuacjach niedoinformowania lub niezrozumienia tego co przekazał lekarz lub gdy zalecona przez lekarza terapia jest nieskuteczna.

W drugiej publikacji Autorka wykazała, że osoby chorujące na choroby alergiczne dróg oddechowych częściej poszukują informacji na temat zdrowia i choroby w Internecie. Osoby z rozpoznaną przez lekarza astmą rzadziej poszukiwały w Internecie opinii o placówkach ochrony zdrowia niż osoby z astmą niepotwierdzoną. Częściej z Internetu w zakresie informacji o zdrowiu korzystały kobiety.

W trzeciej publikacji Doktorantka nie potwierdziła istotnej różnicy w korzystaniu z Internetu w celu wyszukania informacji na temat zdrowia, ochrony zdrowia i usług medycznych pomiędzy osobami chorymi na alergię i/lub astmę a populacją ogólną. Ciekawa obserwacja dotyczy oceny wiarygodności informacji publikowanych w Internecie. 42% chorych na astmę lub alergię oraz 35% populacji ogólnej uważa je za niewiarygodne. Mimo to diagnozę lekarską weryfikuje w sieci 79% chorych na astmę lub alergię i 60% respondentów populacji ogólnej.

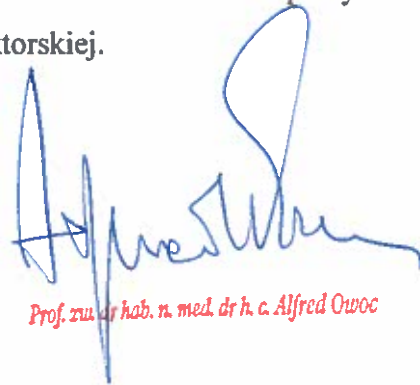
W czwartej publikacji wykazano istotną zależność między korzystaniem kiedykolwiek z różnych metod medycyny alternatywnej a deklaracją występowania objawów alergicznych. Nie wykazano takiej zależności w odniesieniu do chorych na astmę lub alergiczny nieżyt nosa.

Na podstawie uzyskanych wyników Doktorantka sformułowała trzynaście opisowych wniosków odpowiadających na postawione cele pracy, z których ostatni można uznać za wniosek/postulat praktyczny: „Konieczne jest opracowanie nowych rozwiązań i standardów zapewniających wysoką jakość i rzetelność informacji zdrowotnych dostępnych w sieci, m.in. utworzenie profesjonalnych portali z recenzowanymi tekstami, które tak jak encyklopedia, dostarczają użytkownikom Internetu poprawnych informacji o interesującym ich problemie.”. Wnioski w moim odczuciu są zbyt obszerne i stanowią częściowo powtórzenie wyników badań. Należałoby w większym stopniu eksponować przydatność uzyskanych wyników do celów

profilaktyki i budowy programów promocji zdrowia. Szczególnie wymiar praktyczny zaznaczony w ostatnim postulacie powinien zainteresować osoby odpowiedzialne za zdrowie, jak i zainteresowane zdrowiem publicznym.

Przedstawiona mi do oceny Dysertacja jest w swojej treści bezprzeczenie nowatorska, opracowana starannie i wskazuje na umiejętność prawidłowego prowadzenia przez Autorkę badań naukowych.

Rozprawa doktorska magister Anny Kłak odpowiada kryteriom stawianym pracom doktorskim zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytułach naukowych (Dz. U. nr 65, poz. 595). przeto z przekonaniem przedkładam Wysokiej Radzie Naukowej Wydziału Nauki o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego wnioszek o dopuszczenie magister Anny Kłak do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Ze względu na podjęcie bardzo istotnej problematyki, nakład pracy wykonanej przez Doktorantkę jak również wysoki poziom merytoryczny i wartość praktyczną oraz nowatorstwo pracy wnioskuję o wyróżnienie przedstawionej mi do recenzji rozprawy doktorskiej.

Prof. zw. dr hab. n. med. dr h. c. Alfred Owoc